Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

Tegen het establishment of onderdeel van het establishment?

Anti-politieke-establishmentpartijen en de prijs van meeregeren in gevestigde democratieën

Joost van Spanje

SAMENVATTING VAN

Spanje, J. van (2011). Keeping the Rascals in: Anti-political-establishment Parties and their Cost of Governing in Established Democracies. *European Journal of Political Research*, *50* (5), 609-635.

Politieke partijen in een gevestigde democratie betalen vaak een electorale prijs voor regeringsdeelname. In de wetenschappelijke literatuur wordt deze electorale prijs berekend op basis van de verkiezingsresultaten van alle regeringspartijen tezamen. Als de regering uit meer dan één partij bestaat, kan de mate waarin coalitiepartners dergelijke verliezen incasseren sterk variëren. Zo'n variatie lijkt zeker te bestaan, gezien het feit dat sommige partijen opmerkelijk veel kiezers hebben verloren na regeringsdeelname. Zo verloor de Franse Communistische Partij (PCF) meer dan zes procentpunten na haar deelname in de regering in de jaren 80. Een ander voorbeeld, twintig jaar later, is de electorale klap die de Partij voor de Vrijheid van Oostenrijk (FPÖ) kreeg na haar regeringsdeelname. Zijn er partijen die stelselmatig een hogere electorale prijs betalen dan andere partijen? En zo ja, waarom?

Partijen die tegen het 'politieke establishment' zijn, blijken niet zelden een relatief hoge prijs te betalen. In dit artikel betoog ik dat deze 'anti-politieke-establishmentpartijen' in de ogen van kiezers de zuiverheid van hun boodschap verliezen in geval van samenwerking met het politieke establishment, en als gevolg extra verlies lijden. Op basis van 594 observaties betreffende 51 partijen in zeven West-Europese landen, laat ik zien dat de electorale kosten van het besturen hoger zijn voor anti-politieke-establishmentpartijen dan voor andere partijen. Hiermee ga ik een stapje verder dan de bestaande literatuur,

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

waarin zulke electorale kosten niet per partij zijn berekend (maar per regeringscoalitie) en waarin kosten ook niet zijn onderzocht per soort partij.

Mijn conclusies zijn niet alleen van belang voor de wetenschap maar ook voor de maatschappij in bredere zin. Door aan te tonen dat anti-politieke-establishmentpartijen een extra electorale prijs betalen voor meeregeren, draag ik bij aan het maatschappelijke debat omtrent hoe om te gaan met partijen die een gevaar vormen voor de kwaliteit van de democratie – of zelfs voor het voortbestaan van de democratie. Mijn bevindingen impliceren dat het voor haar politieke tegenstanders in sommige omstandigheden een effectieve strategie kan zijn om een anti-politieke-establishmentpartij uit te nodigen om tot een regeringscoalitie toe te treden. Zo'n uitnodiging stelt een dergelijke partij voor een strategisch dilemma. Als ze niet op de uitnodiging ingaat, zou de partij niet in staat zijn haar beleid uitgevoerd te krijgen en tevens afzien van de zichtbaarheid en legitimiteit die gepaard gaan met de status van regeringspartij. Als het aanbod wordt aanvaard, dan zou dit waarschijnlijk tot aanzienlijke electorale kosten voor de anti-politieke-establishmentpartij leiden.

In dit artikel baseer ik me op het concept van de 'anti-politieke-establishmentpartij' zoals ontwikkeld door Andreas Schedler. Anti-politieke-establishmentpartijen zijn partijen die de politieke wereld indelen in drie elementen: de politieke klasse, de burgers en zichzelf. Hierbij leven burgers en anti-politieke-establishmentpartijen op harmonieuze wijze samen en is de relatie van beide groepen met het politieke establishment juist antagonistisch. Voor de classificering van partijen als anti-politieke-establishmentpartijen gebruik ik de gezaghebbende categorisering van Amir Abedi. Anti-politieke-establishmentpartijen zoals door Abedi geclassificeerd hebben regeringsverantwoordelijkheid gedeeld in slechts enkele gevestigde democratieën wereldwijd, alle in West-Europa. Voor dit artikel bestudeer ik 18 regeringsdeelnames door anti-politieke-establishmentpartijen in België, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg en Oostenrijk. Deze gevallen omvatten het hele universum van vergelijkbare electorale scores *voor* en *na* regeringsdeelname van anti-politieke-establishmentpartijen in gevestigde democratieën tot op heden. Hoewel overwegend negatief varieert de verandering in de electorale prestaties na regeringsdeelname van anti-politieke-establishmentpartijen sterk, van de FPÖ in Oostenrijk in 2002 (-16,9%) tot de Nationale Alliantie (AN) in Italië in 1996 (+2,2%). In genoemde zeven landen zijn voor de analyse alle partijen opgenomen die sinds de Tweede Wereldoorlog aan ten minste zes opeenvolgende verkiezingen op nationaal niveau hebben meegedaan – zowel regerings- als oppositiepartijen. Van al deze partijen zijn de verkiezingsresultaten sinds 1945 in de beschouwing betrokken, in totaal 594 observaties aangaande 51 partijen.

De resultaten van de analyses bevestigen eerder empirisch bewijs dat regeringsdeelname gemiddeld stemmen kost. Verder blijkt dat de kosten verschillen per type partij: anti-politieke-establishmentpartijen

Dit artikel uit Res Publica is gepubliceerd door Boom bestuurskunde en is bestemd voor anonieme bezoeker

incasseren gemiddeld meer electorale kosten dan andere partijen. De intuïtie hierachter is dat deze partijen stemmen verliezen voor zover zij worden beschouwd als veranderd van 'echt anti-politieke-establishment' tot een 'deel van het politieke establishment'. De analyses wijzen uit dat de extra kosten voor anti-politieke-establishmentpartijen niet te wijten zijn aan een relatief gebrek aan bestuurservaring ten opzichte van andere partijen: andere onervaren partijen deden het gemiddeld beter (gecontroleerd voor andere relevante factoren). Ook blijkt niet dat de extra kosten verband houden met beleidscompromissen die deze partijen moeten maken bij het delen van de macht: andere partijen die veel water in de wijn moesten doen verloren in het algemeen minder stemmen (rekening houdend met andere relevante invloeden). Bij deze bevindingen moet wel worden aangetekend dat mijn bevindingen alleen betrekking hebben op anti-politieke-establishmentpartijen in naoorlogse westerse democratieën. Of deze conclusies ook gelden voor anti-politieke-establishmentpartijen in andere tijdsperioden of in andere landen is vooralsnog onbekend.

Mijn bevindingen kunnen, onder andere, gevolgen hebben voor theorieën over coalitievorming. Coalities met anti-politieke-establishmentpartijen komen minder vaak voor dan coalities zonder die partijen. Er is wel gesuggereerd dat de reden hiervoor is dat gevestigde partijen stemmen verliezen als ze in een regering met een anti-politieke-establishmentpartij stappen. Mijn resultaten wijzen erop dat gevestigde partijen geen reden hebben om zich hierover zorgen te maken. Uit de analyses blijkt dat gevestigde partijen die samenwerken in een regering met een anti-politieke-establishmentpartij gemiddeld geen stemmen verliezen; integendeel, ze doen het beter dan te verwachten zou zijn. Het zijn juist de anti-politieke-establishmentpartijen die, gemiddeld gesproken, electoraal 'last' van zulke coalities hebben en er in dat opzicht belang bij hebben om deze te mijden.

Tot slot, de bevindingen van deze studie zijn van belang voor partijstrategie. Als het doel van gevestigde partijen is om bepaalde anti-politieke-establishmentpartijen te dwarsbomen, bieden mijn bevindingen hun een interessante optie. Voor zover het wenselijk zou zijn om anti-politieke-establishmentpartijen in regeringscoalities op te nemen, kunnen gevestigde partijen, zonder zelf extra electoraal risico te lopen, een anti-politieke-establishmentpartij voor een dilemma plaatsen door haar uit te nodigen voor regeringsdeelname. In plaats van te proberen hem te verslaan, lijkt het dus vaak een betere strategie om de uitdager te dwingen tot het maken van een keuze tussen enerzijds een irrelevante speler blijven met betrekking tot beleidsinvloed, en anderzijds een irrelevante speler worden met betrekking tot electorale steun.